

Звіробій. Роман

Джеймс Фенімор Купер

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

© Видавництво «Богдан». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

Фенімор Купер та його улюблений герой Натті Бампо

Чому юний читач з таким захопленням та незмінною цікавістю знову й знову звертається до романів Фенімора Купера, і вони написані понад сто років тому, не здаються йому недосяжно чужими?! Тому що ніколи не застаріє шляхетність героїв Купера, їхня мужність, почуття самовідданості та вірної дружби, їхнє самовладання в небезпечні хвилини життя, наповненого подіями та боротьбою.

Коли понад сто років тому європейці вперше прочитали романи Купера, то не тільки були вражені талантом художника, але й з великим інтересом знайомилися з країною, яка з'явилася перед ними завдяки волі письменника, і яка до того часу для багатьох із них була невідомою. Америка XVIII століття... Величезні історичні переміни, що ламали звичний побут; драматичні епізоди освоєння колоній та ми вільних земель; війна за незалежність від англійської монархії... Все це, відтворене Купером із гострим відчуттям національної своєрідності його країни, полонило читачів новизною та пізнавальною силою.

Читачів захоплювали незвичайною красою барвів куперівські пейзажі: тиша лісів і чистота рік, гладінь озер і далечінь прерій — картини, що відтворювали в уяві величність, багатство незайманої американської природи далеких часів.

Однак у себе на батьківщині книги Купера не завжди супроводжував успіх. Бувало й так, що періоди визнання і навіть слави змінювались і замовчуванням його творчості, і ворожим ставленням до нього критики. Коли народився майбутній письменник у 1789 році, минуло лише декілька літ з того часу, як закінчилася війна американців за незалежність. Із 1783 року Північна Америка вже не була колонією, а самостійною державою — республікою. І живі епізоди боротьби американського народу за незалежність юний Фенімор Купер міг чути від своїх старших сучасників. Трагічна

історія винищення споконвічних господарів американської землі — індіанських племен — також не була для нього віддаленим минулим.

Озеро Отсего, на берегах якого розігрувалися захопливі події життя численних героїв Купера, — це озеро його дитинства. Поблизу від нього знаходився маєток батька письменника, судді Купера, де згодом виросло селище Куперстаун.

Фенімор Купер ще хлопчаком мріяв про морські мандри і був надзвичайно щасливий, коли за бажанням батька став спершу матросом у торговому флоті, а згодом військовим морським офіцером. Він був учасником будівництва військового брига на озері Онтаріо, і ми, читаючи в романах Купера чудові описи берегів Великих Озер, пригадуємо юність письменника. Жива уява, величезна скарбниця знань, палкий інтерес до історії своєї країни — ось що спонукало його звернутися до літературної творчості.

Письменник високо цінував свою епопею про Шкіряну Панчоху, пророкуючи їй довге життя. Це — п'ять романів, один із котрих знаходиться зараз перед вами. Його головний герой — мисливець і слідопит Натаніель (Натті) Бампо. Це — чудовий літературний образ, створений шляхетною думкою і живою творчою фантазією художника. Він переходить із роману в роман, і ми бачимо, якими життєвими шляхами він іде впродовж шістдесяти літ — із 1745 до 1805 року.

Купер створював цю епопею, немовби озираючись на історію своєї батьківщини. Першим був написаний роман “Піонери” (1823). Його герой Натті Бампо дуже старий, проте благородний і чесний, хоча й безпорадний у цьому чужому для нього світі нових законів і складних відносин власницької держави.

Яскраві спогади дитинства, проведеного в батьківському маєтку, образ самого судді Купера безперечно надихали письменника, коли він розповідав у “Піонерах” сумну історію сімдесятилітнього

Натті та його друга — індіанця Джона, котрі знайшли притулок у маєтку судді Темпла. Саме в “Піонерах” ми з особливою гостротою відчуваємо історичну “недоречність” спроб Натті втекти від власницьких пристрастей і заповзятливості наполегливих колоністів, по суті, тих людей, котрі створюють основи майбутньої високорозвиненої промисловості країни. Куди тікати від історичної неминучості? У світ незайманої природи, в улюблені ліси, де Натті все одно почує у нетрях стукіт сокири?

І ось старий Натті вже не мисливець, а трапер (“Прерія”, 1827), котрий блукає преріями. Проте тут йому не уникнути зустрічей із хижими, жадібними загарбниками земель, котрі змітають усе на своєму шляху, котрі втратили будь-які моральні засади. У “Прерії” ми прощаємося з Натті Бампо, який знайшов останній притулок біля вождя індіанського племені, котрий прихилився до нього. Смерть Натті є урочистою, автор наповнює її символічним значенням, тому що разом із Натті Бампо йде в небуття чисте життя, злите із первісною природою.

Поміж цими двома романами, в яких Натті постає перед нами наприкінці свого життя, Купер пише найкращу книгу епопеї про Шкіряну Панчоу — “Останній із могікан” (1826). Письменник немовби хоче відступити від печального образу старого мисливця та його вірного друга-індіанця, самотніх диваків, що живуть спогадами про давні часи, про свої подвиги та звитяги.

В “Останньому із могікан” Купер виводить образ Натті Бампо — знаменитого слідопита та розвідника Соколине Око, який знає кожну лісову стежку, звичаї та військові хитрощі індіанців. Він відчуває себе хазяїном незайманих лісів. Поряд із ним перед читачами постають шляхетні та не користолюбні індіанці — Великий Змій і його син Ункас, останні з могікан, — вірні друзі Натті.

Лише після четвертої книги з епопеї про Шкіряну Панчоху (“Слідопит”, 1840) Купер пише свого “Звіробоя” (1841).

Чому ж сталося так, що Купер, звернувшись востаннє до свого улюбленого героя, розповідає нам про молодість Натаніеля Бампо? У важкі для Купера роки самотності, розчарувань і глибоких конфліктів із американськими літераторами і політичними діячами, він створює образ сповненого сил юного Звіробоя, котрий невід’ємний від життя лісів, рік, озер, від романтичного світу індіанських легенд, від суворого, але на свій лад справедливого народу, якому ще невідомі вади європейської цивілізації.

Проте які складні та суперечливі історичні долі людей! Вже двадцятип’ятирічний Бампо відчував ледь усвідомлену тривогу від руху на захід своїх співвітчизників, зажерливі пристрасті та гендлярський дух яких він з гіркотою помічав у захожих колоністів із поселень. На жаль, обставини склалися так, що Натті сам допомагав загарбанню вільних земель. Адже хто знав краще від Звіробоя шляхи та розтоки лісових нетрів? Хто міг краще, ніж він, налагодити зв’язки між людьми білої шкіри та індіанцями? Хто міг із більшою винахідливістю, ніж він, рятувати від смертельної небезпеки жителів поселень? Хто, як не Натаніель Бампо, який виріс у лісах, у дружній наближеності до індіанських вождів, людина слова, мужності та безкорисливості, допомагав білим йти на захід. Справді, так здійснилось тому, що патріархальний світ Натті, життя вільної людини, що видавалось йому природним і вічним, було приречене всім перебігом історичних подій, і саме Купер, який дуже любив героя, розумів цю неминучість.

Не тільки пожадливість поселенців, їхнє хижацьке відношення до природи турбує Натті тоді, коли він у “Звіробої” ще повен життєвої сили і не передбачає майбутньої самотності та безпритульності. Його, котрий виріс серед індіанців, боляче вражає расова зверхність білих людей і жорстокість, з якою вони знищують

недавніх володарів Америки. Нам легко зрозуміти думки Натті про підступність та жадібність тих його білих братів, з якими звела його доля. “Людину робить людиною шкіра”, — говорить Гаррі Марч. “Кожного слід судити за його вчинками, а не за кольором шкіри,” — заперечує йому Звіробій. І завдяки цим словам ми можемо зрозуміти, що думки Натті — це думки самого письменника.

Купер чітко вирізняв, що моральне і що ганебне в житті його героїв. Ганебне пов’язане для нього так само, як і для Натті, з жадобою, пристрастю розбагатіти за будь-яку ціну, і це деморалізує людей. Ми дізнались у “Звіробі” про невтішну долю Джудіт і її матері, котрі стали жертвами ганебного духу, який існував у поселеннях колоністів і військових фортах. А Гетті, хворобливо наївна, вона немовби відсторонена від цивілізованого світу розсудливих нечистих пристрастей, безпосередня та по-дитячому відверта, морально чиста, жертвна, вірна у дружбі та в коханні.

У Купера уявлення про моральність завжди пов’язані з реальними людьми та умовами, адже відразливі для нього Гаттер та Марч, які бігають за скальпами індіанських воїнів, дітей і жінок, щоб збувати їх за гроші державним англійським агентам... Поряд із ними морально вищими є навіть індіанці, котрі надзвичайно жорстокі на “стежках війни”, коли по скальпах ведуть рахунок убитих ворогів; для них скальп є символом військової доблесті, для Марча і Гаттера — лише спосіб збагачення.

Як вигра^{1/2}, поряд із Гаттером та Марчем, Натті Бампо, котрий з повагою відноситься до законів та традицій індіанців! Нам може видатися штучним (а Марч називає це дурістю та нісенітницею), що Натті дотримав слова, даного індіанським вождям, і будши їхнім бранцем повернувся із “короткочасної відпустки” назад у полон, на неминучі тортури.

Звичайно, коли ми відкинемо романтичну запону, що огортає образ Натті й багатьох індіанців, ми побачимо реальні риси й

індіанських звичаїв, і жорстокість індіанців.

Неважко зауважити, що Звіробій, а разом із ним і автор не завжди об'єктивні у своєму ставленні до індіанських племен. Якщо делавари та могікани, що були у союзі з англійцями, є втіленням відваги, гордості, та витримки, то гурони, які підтримували союзні зв'язки з французами, наділені підступністю, кровожерливістю, жорстокістю дикунів.

Проте завжди незмінно чистою залишається у романах про Шкіряну Панчоку чудова природа Америки. Вона і злитий із нею Натті Бампо здаються нам сонячним просвітом, на який із усіх боків насувається тінь цивілізації. Її вади болісно непокоять неписьменного Натаніеля Бампо, а також художника, котрий створив його образ.

Гортаючи останні сторінки “Звіробоя”, пригадуючи захоплюючі, нехай і не завжди правдоподібні пригоди героїв, неможливо не відчувати бажання ще й ще раз зустрітися з Натті, дізнатися його подальшу долю. Наше бажання збудеться. Натті Бампо ще з'явиться на сторінках романів Купера під прізвиськами Слідопит, Соколине Око, Довгий Карабін, Шкіряна Панчоха.

Попереду ще багато подвигів та пригод очікують Звіробоя та його вірного друга Чингачгука. Нам це обіцяє автор: “Мовчки вирушили вони до Магауку, у зворотну путь, назустріч новим пригодам, таким самим захоплюючим, як і ті, що ними починали свій славний шлях на цьому чудовому озері...”

Надія Ейшискіна

...

Далі — у повній книжці «Звіробій. Роман».

nashaknyga.com.ua